

*Ірина Голяш, к.е.н., доцент  
Діана Голяш, студентка  
Тернопільський національний економічний університет  
м. Тернопіль, Україна*

## **ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА**

У процесі формування ринкових відносин в Україні відбулося скорочення чисельності вчених і кваліфікованих працівників, що свідчить про домінування в економіці застарілих технологій і слабкість її інноваційних процесів. Недооцінка ролі інтелектуального капіталу та недостатньо ефективного його використання на вітчизняних підприємствах призвели до набуття виробництвом яскраво вираженого трудомісткого та сировинного характеру, який властивий доіндустріальній стадії розвитку суспільства. Подолання цих труднощів можливе за умови створення, мобілізації й використання інтелектуальних ресурсів.

У сучасних умовах суспільство розвинутих країн, на відміну від України, вже вступило у постіндустріальну стадію розвитку, а тому одним із домінуючих ресурсів в цих країнах став інтелектуальний капітал, який використовується як джерело добробуту і розвитку людини та вважається головним чинником генерування прибутку й отримання конкурентних переваг.

У науковій літературі зарубіжних країн значну увагу зосереджено на дослідженні інтелектуального капіталу. Вагомий науковий внесок у розвиток теоретичних аспектів інтелектуального капіталу та практики його використання зроблено такими науковцями: Дж. Гелбрейтом, П.Друкером, Л.Едвінсоном, К.Е.Свейбі, Т.Стюартом та іншими.

В українських та російських авторів теж є чимало праць, присвячених вивченню інтелектуального капіталу. Серед них найбільш значними є праці К.Багриновського, М.Бендикова, Т.Власової, В.Макарова, І.Піняк, В.Пожуєва, І.Фролова, Є.Хрустальова та інших.

Незважаючи на значний науковий доробок зарубіжних та вітчизняних вчених щодо різноманітних аспектів інтелектуального капіталу, їх дослідження є незавершеними. На даний час існують труднощі у розумінні окремих термінів, недостатньо уваги приділено питанню оцінки інтелектуального капіталу, який є окремою малодослідженою та недостатньо обґрунтованою категорією.

Теоретичні основи інтелектуального капіталу закладені видатними вченими-економістами минулого, котрі відводили здібностям людини особливе місце у створенні багатства. Однак, категорію інтелектуального

капіталу почали досліджувати порівняно недавно, а тому досліджування авторів вимагають синтезу марксистського, неокласичного, інституціонального підходів, еволюційної теорії економіки, а також міждисциплінарного підходу [3,5,6,8,11].

На даний час під поняттям «інтелектуальний капітал» розуміють нематеріальні активи, вартість яких визначають як різницю між ринковою ціною фірми і вартістю її матеріальних активів [2].

Окремі автори вважають, що інтелектуальний капітал є економічною цінністю кількох категорій:

а) людського капіталу, який включає знання, практичні навички, творчі і мисленнєві здібності людини, їх моральні цінності, особистісні і лідерські якості, культуру праці, які використовуються індивідом чи організацією для отримання доходу;

б) організаційного капіталу, до складу якого входять інформаційні ресурси, електронні мережі, організаційна структура, ефективне управління, сприйнятливність до змін та нововведень, інтелектуальна власність (авторські права, технічне і програмне забезпечення, комп'ютерні програми, бази даних тощо);

в) споживацького капіталу, що включає до свого складу ділову репутацію підприємства, товарні знаки, бренди, відношення з клієнтами, канали розповсюдження продукції, портфель замовлень, різноманітні контакти і угоди.

Деякі вчені, характеризуючи інтелектуальний капітал, виокремлюють у його складі емоційний капітал, психологічний капітал, а також креативність [10].

У працях вітчизняних авторів та перекладах зарубіжних публікацій сукупність об'єктів, які входять до складу інтелектуального капіталу, називають активами.

Вважаємо за доцільне використовувати в обліковій практиці поняття «інтелектуальні активи», що зумовлює його облікове відображення, як активів, що відповідають економічному поняттю «інтелектуальний капітал».

В обліку потрібно враховувати економічні та правові атрибути, які закріплені за терміном «актив». Виділимо ряд специфічних властивостей, які характерні для інтелектуальних активів:

- 1) нематеріальна природа;
- 2) відсутність фізичного зношення;
- 3) невичерпність;
- 4) здатність до самовідтворення;
- 5) здатність до тиражування [9].

Вважаємо, що категорія інтелектуальних активів повинна бути наділена властивостями «капіталу» в цілому, а тому перелік її властивостей

слід доповнити виділеною К.Марксом властивістю самозростаючої вартості, оскільки К. Маркс, моделюючи трансформацію грошової і товарної форм вартості, виділив ефект її самозростання у процесі виробництва, де вона «змінює свою величину, приєднує до себе додану вартість, або зростає. Саме цей рух перетворює її в капітал» [8].

Зазначимо, що у більшості керівників підприємств немає достатнього розуміння природи феномена інтелектуальних активів, це створює перешкоди для їх використання як ефективного ресурсу економічного розвитку та формування стратегії управління інтелектуальними активами підприємства у складі загальної стратегії розвитку бізнесу.

### Література:

1. Багриновский К.А. Наукоемкий сектор экономики России: состояние и особенности развития / Багриновский К.А., Бендиков М.А., Фролов И.Э., Хрусталеv Е.Ю. – М.: ЦЭМИ РАН, 2001.
2. Балашов Е.Л. Управление интеллектуальным капиталом организации (на примере консалтинговой компании): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эк. наук / Е.Л. Балашов. – М., 2009.
3. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал. Ключ к успеху в новом тысячелетии / Э.Брукинг, Пер. с англ. – СПб., 2001.
4. Власова Т.Р. Формування та використання інтелектуального капіталу в процесі суспільного відтворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук / Т.Р. Власова . – К., 2008.
5. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / П.Друкер. -М.: Вильямс, 2006.
6. Эдвинсон Л. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании. Новая постиндустриальная волна на Западе / Л.Эдвинсон, М.Мелоун. – М., 1999.
7. Макаров В.Л. Микроэкономика знаний / В.Л.Макаров, Г.Б.Клейнер – М.: Экономика, 2007.
8. Маркс К. Капитал. Т.1, кн.1. / К.Маркс. – М.: Политиздат, 1988, с.161.
9. Піняк І. Інтелектуальні активи як ефективний ресурс економічного розвитку підприємства / І.Піняк // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 33-40.
10. Пожуєв В.І. Інтелектуальний капітал як стратегічний потенціал організації / В.І.Пожуєв // Гуманітарний вісник ЗДІА . – 2009. – №37.
11. Стюарт Т. Богатство от ума: Деловой бестселлер / Т.Стюарт.- Минск, 1998.